

szeretem a nyelveket, úgyhogy egy hét múlva már meséltem bambara nyelven. Az emberek nagyon örültek ennek, bár nem egész meséket meséltem bambara nyelven, csak rövidítve, és franciával keverve, és mindig megszakítottam zenével. Egy kicsit több mint egy óras előadás volt, és el tudtam mesélni három mesét, közben pedig sokat játszottam. Érdekes volt, hogy egyből értettem, hogyan gondolkoznak az emberek. A hotel éttermében kaptam az ebédet, vacsorát, de az emberek, akik engem vezettek, mindig eltűntek, amikor ettem. Kérdeztem tőlük, hova mentek, amikor nem esztek velem az étteremben? Mondták, hogy nekünk az túl drága. Ugyanannyi pénzt kaptak, mint én az ebédre, de azt mondták, hogy ezt a pénzt viszik haza a családnak, mert még nem kaptak fizetést. Kérdeztem, hol esznek, azt mondták, hogy minden faluban, kisvárosban ismernek egy asszonyt, aki főz. Kérdeztem, ez mennyi? Négy embernek tízszer kevesebb volt, mint amit én fizettem egy ebédért. Mondtam, akkor másképpen fogjuk csinálni, azt az ebédet én fizetem, de eszem veletek, alszom veletek, én ebbe a hotelbe többet nem megyek. Együtt vagyunk. Ettől fogva én magam is elfelejtettem, hogy fehér vagyok, nem volt tükör, csak belülről láttam magam. Mindent együtt csináltunk. Közös tálból, kézzel ettünk, fantasztikus kontaktus volt. Ebből sokat tanultam, nagyon egyszerű volt. Ha te úgy gondold, hogy ugyanolyan ember vagy mint a többi, akkor ők is úgy gondolják, és a szín eltűnik, senki nem foglalkozik veled, csak azzal, ahogyan viselkedsz, ahogyan a dolgokhoz állsz. Rájöttem, azzal, hogy én kis tanyáról jöttem, az életem sokkal közelebb volt hozzájuk, mint a városokban élő emberekéhez. Ha például a lovakról beszélünk, tudtam, hogy miről beszélnek, sok közös témánk volt, több mint egy városi emberrel.

A következő évben részt vettem egy színdarabban, ami Haitiről, a rabszolgaságról szólt. Később ezzel a darabbal is turnéztunk Afrikában – Mali, Burkina Faso, Niger, Togó, Benin –, és Burkina Fasóban találkoztam emberekkel, akik meghívtak zenélni, így azóta rendszeresen visszajárok oda is. Segítettünk egy fesztivált szervezni 1997-ben, ami a mai napig működik. Sok barátom volt ott, és még ma is mindennap levelezek velük.

Hány nyelvet beszél?

Így, ahogy tudom ezt az interjút adni, hatot. Aztán egy páron tudok minimális szinten, a mindennapi érintkezés szintjén. Okszitán, francia, olasz, spanyol, angol, magyar, kevésbé bambara, indonéz, szláv nyelvek.

Ehhez is fül kell?

Fül, de inkább az érdeklődés, a motiváció. Ahogy az építész egy városban nézi az épületeket, és mondja, ez egy ilyen stílus, ez egy olyan. Én ezeket nem látom, nem is értem, de ha valaki mond egy mondatot olyan nyelven, amire kíváncsi vagyok, akkor emlékszem rá. Azt a kérdést, hogy „Mi ez?“, rengeteg nyelven fel tudom tenni. Ez a kérdés mindig segít elindítani egy beszélgetést.

A. HORVÁTH ANDRÁS

FÉJA ENDRE: BUDAI IDILL

Kosztolányi Dezső versének eredeti címe Ó-Budán, mely a Heltai Jenő által szerkesztett Fidibusz című erotikus irodalmi élcslap 1907. január 11-i számában jelent meg először. Ugyanebben az évben született meg első kötete, a Négy fal között, ahol a vers Budai idill címen kapott helyet. A két címváltozatból összevonva akár Óbudai idill is lehetne a vers címe.

Már az első versszak varázslatos téli képében, ahol mindent beborít a hó, „mint egy álom lép eléd sok ó csuda, / régi váru Ó-Buda.” A vers megjelenésekor a költő még közel volt az elhagyott gyermek- és ifjúkor idejéhez. Még elevenen éltek az emlékei: „mindenre emlékszem, a múltamat világosabban látom, mint ami előttem van.” Felmerültek az ősei, „akik vidéken éltek-haltak, kis szobák ódon asztalain, horgolt arabeszk terítőin hagyták az életük és a kezük nyomát. A vidék a csodák földje.” Óbuda pedig ekkor még kicsit „vidék” volt, családias, otthonos, és mint írta: „az élményeim ma is gyermekélmények.”

A vers már a címében jelzi, hogy idill következik, tehát derűs, érzelmes, a jelenségeket szépítve, eszményítve bemutató zsánerkép. Ugyanaz a meghitt, szeretetteljes hang szólal meg, mint A szegény kisgyermek panaszában, amelyik művét legjobban szerette, s amely egy költői bűvölet: nosztalgiával átszőtt kötődés a múlthoz, az egykori otthonához és az emlékeihez. A Budai idill hangulata, a rímek összecsengő muzsikája, az érzelmi azonosulás mind azt mutatják, mennyire meghatározó a családi hajlék emléke az életében, amely végigkíséri földi útja során.

Édesanyja, Brenner Eulália gyermekkorának világát, a régi német polgári otthonok atmoszféráját, berendezését igyekezett megteremteni szabadkai otthonukban. A bútorok, szőnyegek, órák, képek, horgolt terítők, nipppek, a háztartása mind ezt sugározta. „Ódon, ónémet cifra óra / áll a szekrényünk tetején, / szálló korok bölcs bámulója... az Alt-Wien porcelán, / parókás, farsangos időknek / parfümjét leheli réám.” Hasonló légkörben nevelte gyermekeit. Kosztolányi mindvégig emlékezett erre, lélekben kötődött ehhez, feltehetően utóbb mindez meg is szépült, s boldog volt, amikor hasonlóra lelhetett.

Az emlékeiben élő gyermekori világra valahol Óbudán talált rá. Szabadka, a „csöndes, álmos kisváros” után Óbuda hangulatában és régi házaiban vélt némi hasonlatosságot fölfedezni. Valóban itt járt, vagy csupán a képzelete szülte mindezt? Már nem fontos! Ami lényeges: ide helyezte, és megalkotta a vallomással fölért versét. Egy pillanatnyi benyomás keltette hangulatot örökített meg olyan közvetlen hangon, olyan látatóan, mint a gyermeki kitérültség. Érezni a „rátalálás” örömét, amikor egy régen elhagyott, már csak az emlékeiben élő, hasonló hangulatú lakás és életforma tűnik elő. Gyermekkorának emléke támad föl, nosztalgiája a régi, elhagyott vidéki élet után. Mindegy, hogy ilyen volt-e a régi szabadkai, és teljesen hasonló-e a most látott, a lényeg: egy varázslatos hangulat megteremtése, ahol visszatér a vidék, a meghittség, az otthon melege. Ez pedig több bárminél.

FORRÁS: OSZK

Ebben a fehérré szépült téli világban egy idős ember nyit ajtót Óbudán a költőnek, és barátságosan invitálja a lakásába, bort tölt a kancsóból, majd elkezdődik a környezet bemutatása. Minden régi: a bútorok, az óra, a könyvek, épp csak a kredenc tetején illatozó birsalmák hiányoznak a leírásból; a parázsló tűz és a lámpa ernyője alól kisugárzó fény teremt sejtelmes hangulatot, barátságos légkört. A német és magyar szavak barátian összefonódhatnak, mint az emberek érzelmei; sajátos csönd, sajátos nyugalom és sajátos illatok veszik körül. Nyugalom, béke árad ebből az otthonból, amire a költő is mindig vágyott. Gondoljunk a Boldog, szomorú dal című versére.

A szobában megjelenik a gazdasszony, majd visszatér a konyhába, utóbb a leányuk is belép; minden barátságos, mértéktartó, látomászerű hangulatot sugároz. A konyhában közben készülnek a Szindbád asztalára is odailló ételek. Biedermeier stílus, Weber hangjai a kis zongorán és a gondokat, a hideget, a telet messze űző életérzés tölt el. A szoba berendezése, hangulata épp olyan, mintha Szindbád múltjából

tűnne elő, akár egyik régi szerelmének a szobája lehetne valamelyik Krúdy-regényben, és mintha mi is oda érkeznénk. Huszárik Zoltán sem találhatott volna méltóbb környezetet egy múltat idéző, meghitt, egy kort és egy életformát megörökítő miliőhöz.

Kosztolányi Dezső a család, az otthon vonzalmában élő ember maradt. Ilyen impresszionista színekkel átszőve, ilyen hangulatot teremtve és ilyen szeretettel csak az írhatott, aki mélyen kötődött a vidékhez, az ifjúsága világához és az emlékeihez. Már a fővárosban élt, de újrateemtette a múltat: egy óbudai hajlék berendezése, hangulata egykori otthonának ízét, békéjét, nagyanyja szobáját varázsolta vissza. Derű, béke, életöröm és idill a századfordulót követő években, s egy szobába varázsolva. Mindezt pedig nemsokára elmosta a történelem, az első világháború, és már többé sosem tért vissza. Ami pedig a helyébe lépett: „Rongyselyembe kárhozottan... / háborogva, zúgva Pest.” A költő pedig utóbb, bár mindene megvolt, mégis kereste gyermekkorá hitét és vágyait: „jaj, valaha mit akartam, / mert nincs meg a kincs, mire vágytam...” ■

Ó-Budán.

(A „Budapest” ciklusból).

Hopp, ugorjunk fűre szőnra,
Menjünk a hegyekre fel.
Csillog az ezüst barázdá,
Villog a havas tepel,
Friss, fehér hó hull a tajon
Cseng a csengő s mint egy álom,
Lép eléd sok ó csoda
Régi váru Ó-Buda.

Rántsd meg a vén csengtyűt, —
Jó szívet lelsz mindenütt
Orrán régi pópaszemmel,
Nyit kaput egy tisztes ember
S nem találja a helyed.
Kérdez és felel, nevet.
Otthonos, nemes szivesség
Unszol egyre: „Tessék, tessék.”
Jó a kancsó, forog a tál
S a fehérítő kályha öblén
A hasábjá dűbörögven
Rózsaszínű pára száll.

És a tiszta kis szoba
A barátság temploma,
Minden olyan egyszerű,
Oly finom, babaszerű.
A szagos, langyos borúból
Tükösan dereng a bútor
S ami kedves, ami szép:
Régi óra, régi szék,
Régi album, régi naptár,
Mely napot rég nem mutat már,
Főán a kályhán szerieszéjjel
Findsa-sor aranszegélylyel,
Aztán főntebb a befőttek,
Finom, zöld üvegpohár,
S a vén lámpa kedves árnya
Imbolyogva szálldogál.
A terítős asztalon
Régi könyv egész halom,
Múlt időknék bölcsel,
Küsfaludy, Kölcsey . . .
Itt a gomb is szent ereklye,
Itt a porszem is csuda.
A szobákban, a szivekbe
Biedermeier stílusa.

Am a német szó ma ritka,
Csak ha nagy a gazda titka,
Akkor mondja németül.
Német erkölcs, jó magyarság
Há barát lett itt hamarság
S tiszta frigyben egyesül.
Hisz e sziklás, büszke vén föld
Ezredéves bús regét költ.
Régi nóta, régi monda!

Vén papák fürödtek itten
A világos, lanyha vízben
S látta Mátyást a hegy orna.
Régi emlék újra kel még
Régi fullánk újra szár,
Am a hangzó és magyar szó

Büszke földjén újra úr
S háiosipka, ősi virtus,
Népi szólás, germanizmus,
Háziasság, régi kedv,
Józan mérték, égi nedv,
Gyenge doh-bűz, kis csiriz-szog.
Otkolon és szappan-illat,
Csendbe foly egymásba díltal,
Mint ó parfüm illatával
A konyhába fojtva főlő
Kóposztának illata.

S a jó gazdasszony előfő,
— A szives mosoly maga —
Régi módí, síma hajjal
S kér, kintől nevetve haikkal.
A kötényén — ó mi furcsa!
Lóg a pince, kamra kulcsa.
Szétnéz s a konyhába illan.
— Mert a jó ebéd a fő —
A fánk puffadoz a zsirban,
Kácsa, csirke, pulyka fő
S bagyborekol a fazék.
Am a lánya szótalan,
Tudja: hallgatni arany.
Arcán ifuság az ék,
És a vendég, hogyha szól
Lopva, félve válaszol
S szója ugy zeng — hallga, hallga! —
Mint zenélő óra hangja.
Az ósz néni — hangja vékony —
Okuláréval köt és fon.
S hogyha bekerül akárki,
Kész a lakzi, kártyapárti
Mindenütt jó mód, közepszer
Vig-pazartás, józan észszel.
Otthonosság — kedves és szép —
Fűrgé készség, friss egészség.
Ez a kincsük önekik.
És a dalt is szeretik.
Kedvük vidor, telkük éber
S neha este tétován
Zeng fel a kis zongorán
Áradozva, sírva Weber.

Félre zord gond, ásitó bá!
A fehér fak közt a hó fá,
Fűzva, zúg a téli kert
Zuzmarás nyomor diderg.
A közelbe s mégis messze,
A folyón túl zájba veszve,
Fénybe, ködbe, kéjbe, könnybe,
Küzde, nyögve és hörögve
Vilamtlázbe kél az est.
Rongyselyembe kárhozottan
Hadd vergődjön, sírjon ottan
Háborogva, zúgva Pest!

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ.

FIDIBUSZ
2 ****